

Retouradres: Postbus 10007, 8000 GA Zwolle

Directie Participatie
t.a.v. NOVI
Postbus 20901
2500 EX DEN HAAG

Stadskantoor
Lubeckplein 2
Postbus 10007
8000 GA Zwolle
Telefoon 14 038
S.Engbers@zwolle.nl

www.zwolle.nl

Uw kenmerk

Ons kenmerk

Behandeld door S. Engbers

Datum 17 september 2019

Onderwerp Zienswijze Zwolle Ontwerp-NOVI

Geachte minister Ollongren,

Allereerst willen wij u complimenteren met deze belangrijke stap: de publicatie van de Ontwerp Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Er komen grote veranderingen op Nederland af die hun weerslag hebben op de fysieke leefomgeving, zoals de verandering van het klimaat, energietransitie en robotisering. Groei- en krimpgebieden vragen van de overheid een visie op een toekomstbestendige ruimtelijke ontwikkeling van Nederland. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat we met elkaar de juiste stappen kunnen zetten?

Regio Zwolle: belangrijk voor de NOVI

Doelstelling van de Ontwerp-NOVI is om meer samenhangende integrale afwegingen te maken voor de fysieke leefomgeving. Vanuit onze praktijk van stad en regio ondersteunen we die doelstelling van harte. Zoals de Ontwerp-NOVI terecht constateert vinden veel afwegingen plaats op lokaal en regionaal schaalniveau. Nederland wordt gevormd door sterke stedelijke regio's, in nauwe verbinding met het omliggende platteland en omliggende gemeenten.

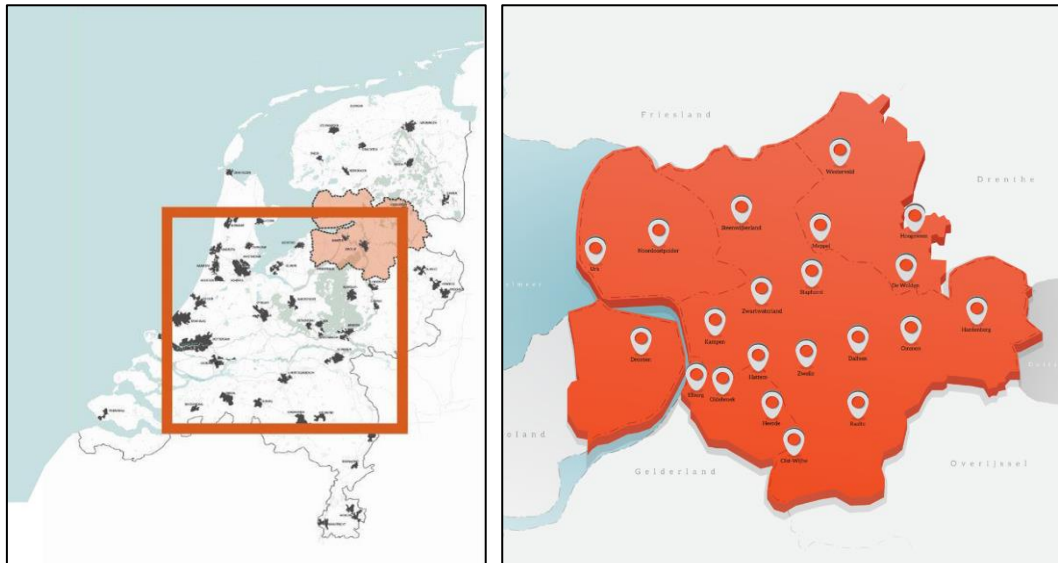
De regio Zwolle, met sterke centrumstad Zwolle, is een van die belangrijke stedelijke regio's.

Wij gaan als stad en regio Zwolle graag de samenwerking met het Rijk aan om de grote opgaven waar Nederland voor staat op regionaal niveau uit te werken. Sterker: wij zien dat Zwolle een versterkende(r) rol kan spelen in de NOVI.

In de voorliggende zienswijze vragen wij graag uw aandacht wat dit van ons en u, en dus van de Nationale Omgevingsvisie, vraagt. Daarbij brengen wij ons bod uit om als NOVI-gebied bij te dragen aan de doelstellingen van de Ontwerp-NOVI, waarbij we gezamenlijk met Rijk, provincie, regio en gemeenten willen samenwerken aan de toekomst van ons land.

Regio Zwolle is een samenwerkingsverband van ondernemers, onderwijsinstellingen, 21 gemeenten en 4 provincies. De regio heeft bijna 750.000 inwoners en een kleine

400.000 arbeidsplaatsen. Zwolle is één van de snelste groeiers buiten de Randstad, met een sterke groei zowel qua inwonertal als qua werkgelegenheid. De stad en de Regio Zwolle groeit: de stad zal minstens 10.000 woningen moeten bouwen tot 2040 en het dubbele in de totale regio. De stad Zwolle (en omgeving) groeit veel harder dan verwacht: Zwolle bouwt momenteel 1.000 woningen per jaar.

Om niet alleen nu een vitale regio te zijn, maar voor de toekomst ook te blijven, staat ons het nodige te doen. Dé opgave voor Zwolle en de stedelijke regio in de komende decennia is de stedelijke en economische groei (waaronder de ontwikkeling van menselijk kapitaal) hand in hand te laten gaan met de noodzakelijke aanpassing aan het veranderende klimaat (zowel adaptatie als mitigatie) en de noodzakelijke bereikbaarheid.

De stedelijke regio Zwolle staat hiermee voor een complexe en meervoudige opgave die van belang is voor de kracht en toekomstige vitaliteit van de regio en daarmee van Nederland. We kunnen dit alleen als we als regio, provincie en Rijk de handen in 1 slaan.

De complexe en meervoudige opgaven vragen om een integrale en gebiedsgerichte aanpak. Onze zienswijze richt zich op de volgende punten, die hierna worden toegelicht:

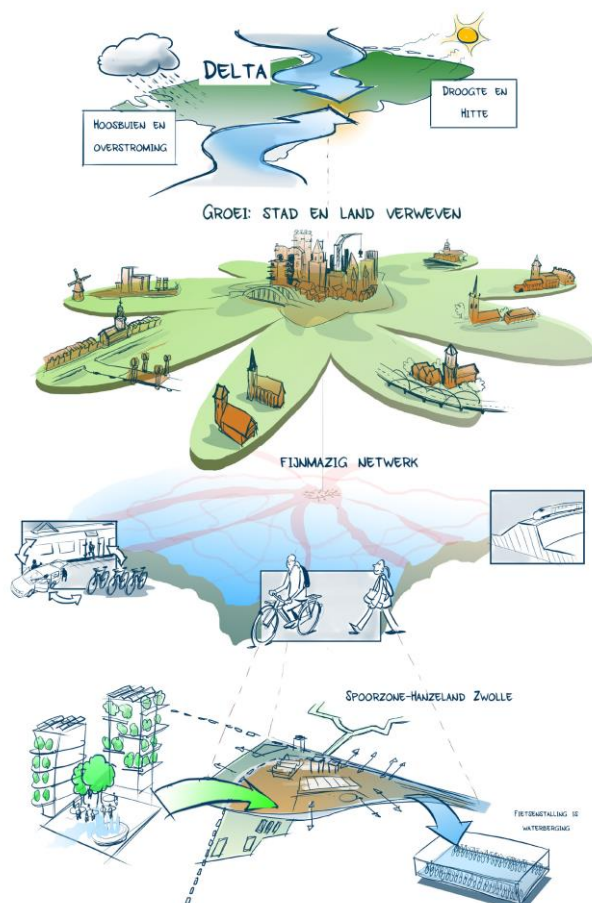
- 1) Bod NOVI-gebied 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle';
- 2) Het economisch belang van de Regio Zwolle voor Nederland;
- 3) Klimaatadaptatie: de Zwolse demodelta;
- 4) Samenhang verstedelijking en mobiliteit;
- 5) Energietransitie en ondergrond;
- 6) Data en kaarten;
- 7) Samengevat: de vervolgstappen van de NOVI

1 Bod NOVI-gebied 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle'

Namens de Provincie Overijssel, de stad Zwolle en de Regio Zwolle hebben wij in november 2018 een propositie bij de directeur van de NOVI ingediend om als Regio Zwolle in aanmerking te komen als 'NOVI-gebied' in de NOVI (voorheen perspectief-gebied). We hebben daarop geen reactie gehad.

In de Ontwerp-NOVI worden decentrale overheden 'uitdrukkelijk uitgenodigd' om met voorstellen te komen voor NOVI gebieden.

Hiermee dienen wij ons bod in, namens de drie partijen, om aangewezen te worden als NOVI-gebied. Onze propositie 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle', met de bijlage 'Welkom in de Demo Delta van regio Zwolle' hebben wij als bijlage aan deze zienswijze toegevoegd.

De meervoudige gebieds-gerichte aanpak bestaat uit vier hoofdingredienten, die in onderlinge samenhang worden uitgewerkt, te weten:

-Klimaatadaptatie: demodelta in een veranderend klimaat;

-Groeiregio: stad en land verweven;

-Mobiliteit: fijnmazig regionaal netwerk, kansen voor slimme mobiliteit;

-Doorontwikkeling Spoorzone-Hanzeland Zwolle.

De meerwaarde van het aanwijzen van de Klimaatbestendige groeiregio Zwolle als NOVI-gebied is:

- Het aanpassen van onze regio aan een veranderend klimaat en het tegelijk accommoderen van groei is een urgente, meervoudige en omvangrijke opgave, waarvoor een meerjarige aanpak in samenwerking met het Rijk noodzakelijk is;
- Juist de koppeling van regionale klimaatadaptatie aan andere urgente (transitie-) opgaven, zoals de verstedelijking, verduurzaming van energie en de doorontwikkeling van de nationale en regionale OV-structuur, is van belang;
- Hoewel het thema klimaatadaptatie wel via programma's wordt aangepakt; is juist de samenhang tussen de diverse gebiedsniveaus én de koppeling met andere vraagstukken nog nergens in programma's of pilots vertaald;
- Als NOVI gebied kunnen we samen met het Rijk onze bijdrage leveren aan de noodzakelijke innovatie voor het leven in een delta. Een (inter) nationale proeftuin op het gebied van klimaatbestendige groei. Relevant niet alleen voor Nederland, maar voor alle delta's in de wereld;
- In een regio waar het gezien de goede samenwerking tussen verschillende partijen en bestaande infrastructuur (Climate Campus) snel stappen worden gezet richting innovatieve oplossingen en nu al verschillende overheden betrokken zijn.

De meerwaarde van ons bod en de toelichting op de urgentie van de verschillende opgaven wordt in deze zienswijze verder toegelicht. Te beginnen met het economische belang van de Regio Zwolle.

2 Het economisch belang van de Regio Zwolle

In de ruimtelijke en economische structuur van Nederland is de Regio Zwolle een onmisbare schakel. Regio Zwolle is een krachtige regio, die al jaren stevig bijdraagt aan de Nederlandse economie. Met een bovengemiddelde groei, ook in crisistijden. Kenmerkend aan Zwolle is dat de stijging van het aantal inwoners en de stijging van de werkgelegenheid hand in hand lijken te gaan. Zwolle heeft na de Haarlemmermeer en Eindhoven de hoogste werkgelegenheid ten opzichte van het aantal inwoners. In 2018 benoemde het CBS de regio al als snelste groeier buiten de Randstad. Gezien de economische ontwikkeling van de regio is de verwachting dat Zwolle zal aansluiten bij de economische hoofdstructuur van Nederland en het economische vierkant met Eindhoven, Rotterdam/Den Haag en Amsterdam zal vormen. Als regio bieden we niet alleen ruimte voor economische groei, maar kunnen we met het bieden van een aantrekkelijk leefklimaat, ook een functie vervullen voor de metropool Randstad. Daarvoor is samenwerking met het Rijk nodig.

De regio heeft een breed samengestelde economie met een groot aandeel voor het MKB en sterke familiebedrijven. Met een goed ontwikkelde kennisinfrastructuur met hbo- en mbo-instellingen. Er is een diepgewortelde traditie van samenwerking tussen overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en onderwijsinstellingen. Kenmerkend voor het DNA van de regio is samenwerking en vertrouwen, verantwoordelijkheid nemen en aanpakken. Daarmee zijn we een economisch krachtige regio die een nadrukkelijker positie in de Ontwerp-NOVI verdient.

Datum 17 september 2019

Ons kenmerk

Het belang van stedelijke regio's als de Regio Zwolle voor de economie van Nederland staat in de Ontwerp-NOVI helder verwoord¹. Om de kansen voor een excellent internationaal vestigingsklimaat in stedelijke regio's als Zwolle te verzilveren, vraagt dit volgens de Ontwerp-NOVI om een goede (internationale) bereikbaarheid (fysiek en digitaal) en een op de vraag afgestemd aanbod van ruimte.

In de concrete uitwerking in de Ontwerp-NOVI richting beleidskeuze 2.3, is de focus opeens een stuk 'smaller', namelijk gericht op de vier metropoolregio's (Amsterdam, Rotterdam/Den Haag, Utrecht en Eindhoven). De kracht van Nederland ontleen we aan méér dan deze sterke metropoolregio's. Immers twee-derde van het Bruto Binnenlands Product komt niet uit de G4, maar uit 'de rest van Nederland'². Mede vanuit het oogpunt vanuit het belang van een sterk stedelijk netwerk volgens Otto Raspe (PBL), moet voldoende oog blijven voor de kansen van alle stedelijke regio's en de kansen die dit biedt voor een evenwichtige economische groei van Nederland als geheel.

Wij vragen daarom in de beleidskeuze 2.3, om een duidelijke doorvertaling van het ruimtelijke economische beleid naar alle economisch krachtige stedelijke regio's, en niet alleen de vier genoemde metropoolregio's.

3 Klimaatadaptatie maakt ons inventief

Een van de grootste opgaven voor heel Nederland en in het bijzonder voor deltastad en Regio Zwolle is om de groei klimaatbestendig te laten plaatsvinden. De ligging in een delta maakt ons bewust van de impact van klimaatverandering³. Daarom zetten wij al decennia stevig in op klimaatadaptatie. De natuurlijke omstandigheden van onze regio veranderen, en wij veranderen mee. Dit maakt ons inventief.

De IJssel-Vechtdelta, waartoe de stad Zwolle behoort, is al jaren een landelijke proeftuin voor waterveiligheid en klimaatbestendigheid van het Deltaprogramma. Het waterschap, de provincie Overijssel en de gemeenten in het gebied werken hieraan nauw samen. Door klimaatverandering veranderen rivierafvoeren en waterpeilen, in natte én droge perioden. De IJssel-Vechtdelta is als deltagebied kwetsbaar voor klimaatverandering door botsende primaire en regionale watersystemen. De regio wordt ingeklemd door meer/minder water vanuit het achterland en hogere/lagere waterpeilen op het IJsselmeer in combinatie met hoosbuien en extreem droge perioden in de regio zelf. Ofwel weersextremen in het kwadraat.

Wat betreft beleidskeuze 1.1. Nederland is in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust, onderdeel Rivierengebied, zien we graag ook aandacht voor de unieke positie en opgaven van de IJssel-Vechtdelta.

¹ 'De stedelijke regio's in Nederland bieden de beste kansen voor een excellent, internationaal concurrerend vestigingsklimaat. Met name de metropoolregio's Amsterdam, Rotterdam Den Haag, Utrecht en Eindhoven hebben een sterke internationale aantrekkingskracht. Maar ook de stedelijke centra daarbuiten, zoals Zwolle, Apeldoorn, Arnhem/Nijmegen, Groningen, Twente en anderen hebben een goede uitgangspositie.'

² "De kracht van de regio: Nederland is meer dan vier grote steden en wat grasland" (Financieel Dagblad, 19 januari 2018)

³ Een toelichting op de bijzondere, kwetsbare, ligging van Zwolle, is te zien in de video [Waterrobuust Zwolle, videoclip](#).

Het dagelijks werken aan de aanpassing van de regio aan een veranderend klimaat leert: de toekomst ligt in slimme gecombineerde oplossingen, het verknopen van opgaven en het benutten van meekoppelkansen. Dit vraagt om een andere, integrale, manier van (samen)werken en doen. Wij vervlechten klimaatadaptatie met stedelijke ontwikkeling. Dit biedt ook kansen: het geeft de leefbaarheid van onze steden en dorpen een impuls door de noodzakelijke vergroening.

Leven met water en samenwerken zitten van oudsher in de onze genen. In feite is de Regio Zwolle Nederland in het klein: het gebied kent een mix van steden, dorpen, rivierenlandschappen, hoge droge zandgronden, veenweidegebieden (bodemdaling) en polders. Dat maakt ons tot de ideale demonstratiedelta voor klimaatadaptatie; wij laten zien hoe de klimaatverandering kansen biedt voor integrale oplossingen die meerwaarde creëren voor wonen, mobiliteit, leefbaarheid, natuur, milieu én economie. De Climate Campus in Zwolle (zie <https://climate-campus.nl/>) is een voorbeeld van saamhorigheid en samenwerking. Meer dan veertig partijen onderschrijven het belang van klimaatadaptatie. Onder hen overheden, ondernemers, internationale kennisinstellingen en milieuorganisaties.

Wij hebben de ambitie om klimaatbestendig te groeien en daarmee de demodelta voor Nederland te zijn. Wij hebben door onze unieke ligging een grote opgave, waarvoor we versterkte samenwerking met het Rijk hard nodig hebben. Door als demodelta te fungeren helpen Rijk en regio elkaar in deze NOVI-opgave.

Wij verwijzen in dit verband naar onze bijgevoegde propositie NOVI gebied 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle'.

4 Samenhang verstedelijking en mobiliteit

Verstedelijkingsopgave Zwolle: een opgave van formaat

De stad Zwolle groeit sneller dan verwacht. Zwolle is een sterke, bruisende stad in een economisch krachtige regio die op een natuurlijke manier nieuwe inwoners trekt. De woonkwaliteiten van Zwolle en de regio zijn groot. Sinds 2017 groeit de stad Zwolle veel sneller dan voorspeld, met gemiddeld 1.000 woningen per jaar in plaats van de voorspelde 600 woningen. We constateren een groeiende behoefte naar stedelijk wonen en een trek uit de Randstad naar andere grote steden met goede verbindingen over weg en spoor zoals Zwolle.

In de Ontwerp-NOVI wordt het oplopende woningtekort in stedelijke regio's als Zwolle bevestigd. Momenteel doet het Rijk daarom, samen met de provincies Gelderland en Overijssel onderzoek naar de groeiende omvang en verhuismotieven van deze migratiestromen van de Randstad naar Oost Nederland. Daarbij is overigens niet alleen de groei van Zwolle van belang, maar ook de toenemende groei van de steden en dorpen in de omgeving van Zwolle (Kampen, Hattem, Dalfsen, Heino etc). Door een aantrekkelijke stad én omgeving voorzien we in zowel aantrekkelijke stedelijke als landelijke woonmilieu's.

Samenhang steden en stedelijke regio's

De Regio Zwolle heeft een sterk op de centrumstad Zwolle gericht Daily Urban System. Als centrumstad met een grote regionale betekenis is de vitaliteit en doorontwikkeling

Datum 17 september 2019

Ons kenmerk

van Zwolle niet alleen van belang voor de stad maar voor de gehele regio. De stad heeft behoefte aan een sterke regio en de regio aan een sterke stad. Dit geldt voor alle steden met een duidelijke regiofunctie in Nederland.

We missen in de Ontwerp-NOVI de samenhang tussen de steden en stedelijke regio's in Nederland. Zoals het Planbureau voor de Leefomgeving in haar 'Ex ante evaluatie van ontwerp-Nationale Omgevingsvisie' benoemt: *'[...]Hoe zijn regio's met elkaar verknoopt, en draagt de ene regio bij aan die van de andere en Nederland als geheel?'*

De geringe omvang van Nederland in combinatie met het bestaande polycentrische stedelijk netwerk van Nederland biedt enorme kansen om het land, zelfs als er sprake is van de groei- en krimpgebieden, evenwichtig door te ontwikkelen. Dit vraagt om een visie op de samenhang van Nederland.

We staan namelijk als Nederland voor grote uitdagingen die van invloed zijn op de fysieke leefomgeving. Al deze opgaven (energieopgave, woningbouw, economische ontwikkeling, klimaatverandering) slaan neer in de ruimte, en de ruimte is in ons land beperkt. We zullen de ruimte in heel Nederland dus efficiënt moeten blijven benutten.

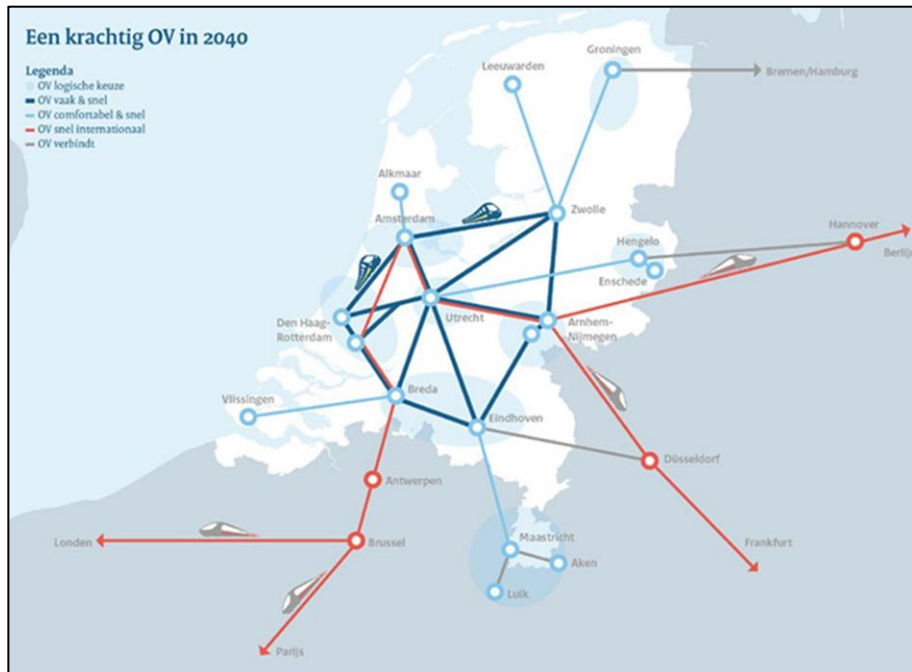
Krimp- en groeigebieden hangen nauw met elkaar samen: voor de vitaliteit van de randen van het land is het van belang dat mensen daar kunnen blijven wonen, omdat er genoeg werkgelegenheid is op een acceptabele reisafstand. Juist daarom is de positie van sterke steden in Nederland met een belangrijke regiofunctie, zoals Zwolle, van belang. De Ontwerp-NOVI doet momenteel geen recht aan de kansen die in dezelfde Ontwerp-NOVI wel terecht benoemd wordt: Nederland als een polycentrisch netwerk van steden en stedelijk regio's⁴ en het belang dat Nederland als één geheel functioneert.

Ofwel: een goed verbonden Nederland met verschillende levendige en economische sterke steden en stedelijke regio's is essentieel.

De vitaliteit en het belang van de steden in een cirkel rondom de Randstad, zoals Zwolle en Nijmegen, wordt bevestigd in het OV Toekomstbeeld 2040 van het Rijk. Wij bevestigen de logica van de aantakking van Zwolle op de cirkellijn, op basis van de sterke groei van de stad en de groeiende reizigers- en migratiestromen. Zoals de Ontwerp-NOVI terecht signaleert worden de pendelrelaties tussen de steden steeds groter. Zwolle en omliggende gemeenten liggen inmiddels binnen de directe invloedsfeer van de Randstad. De verbetering van het OV (Hanzelijn), waardoor je vanuit Zwolle binnen een uur op de Zuidas van Amsterdam staat, heeft daar aan bijgedragen. Ofwel, investeren in Zwolle loont.

De belangrijke positie van Zwolle als landelijk OVknooppunt is op de afbeelding OV Toekomstbeeld 2040 duidelijk zichtbaar, niet alleen de verbinding met de Randstad en de overige steden op de cirkellijn. Zwolle is dé cruciale verbinding met Groningen en Leeuwarden.

⁴ Ontwerp-NOVI: *In 2050 wonen meer mensen in de steden en stedelijke regio's, die steeds belangrijker zijn geworden voor onze economie... De kracht van Nederland ligt nog steeds in haar polycentrische structuur van steden en stedelijke regio's van verschillende schaal en dynamiek die complementair als één systeem functioneren. Vergeleken met veel buitenlandse metropolen zijn onze steden ieder voor zich nog relatief klein. Daarom is de verbinding tussen en binnen deze regio's voor ons land zo belangrijk. Het maakt dat Nederland in 2050 als één geheel functioneert.*

De geplande OV-verbetering met een hoog-frequente cirkellijn op basis van Toekomstbeeld 2040 heeft grote consequenties voor de ontwikkeling van Zwolle en uiteraard voor de regio. De woningbouwopgave van de stad en regio is zoals gezegd al fors.

In het geval van een hoogfrequente treinverbinding, vraagt dit om een mogelijke schaa sprong in de groei van de stad en omgeving. Om daarop voorbereid te zijn vraagt dit nu om keuzes. Wij vragen om duidelijkheid in de Ontwerp-NOVI op dit punt, om onze stad en stedelijke regio tijdig te kunnen voorbereiden op een reële toekomstige groei.

De Ontwerp-NOVI dient daarom uitgewerkt te worden in een samenhangende integrale mobiliteits- en verstedelijkingsopgave voor Nederland, met de nota OV Toekomstbeeld 2040 en andere relevante sectorale rijksnota's als basis. Waarbij recht wordt gedaan aan het belang van alle steden in het land, en niet alleen de steden in de Randstad, Eindhoven en Groningen. Waarmee Nederland, als benoemd polycentrisch netwerk van steden en stedelijk regio's, in een concrete samenhangende visie, wordt uitgewerkt.

Zwolle als knooppunt op de cirkellijn

Het feit dat Zwolle deel uitmaakt van de 'Cirkellijn' als onderdeel van het Toekomstbeeld OV 2040 in combinatie met het feit dat het station van Zwolle qua aantal (8) railverbindingen het tweede knooppunt van NL is, maakt station Zwolle in de toekomst nog belangrijker in het OV netwerk. Een hoofdstation van de cirkellijn én een essentiële schakel met de aansluitende nationale en regionale spoorlijnen, ofwel een multimodale mobiliteitshub. Ondanks het feit dat er al veel geïnvesteerd is in het station voldoet Zwolle momenteel nog niet aan de uitstraling en kwaliteit van een hoofdstation.

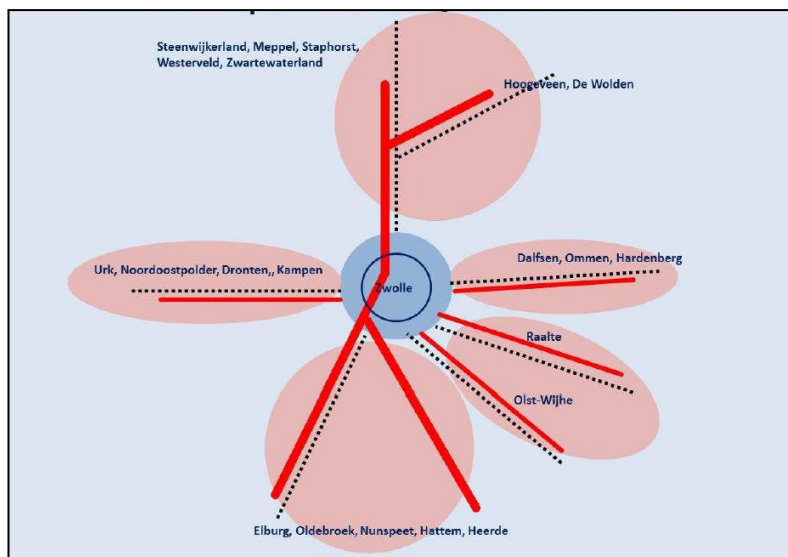
De doorontwikkeling van het station en omgeving, genoemd Spoorzone-Hanzeland, is van grote betekenis voor de ruimtelijke en economische ontwikkeling van de stad en regio en is als belangrijke hub in Nederland van belang voor een groot deel van

Nederland. Een kansrijk woon- en werkgebied, multifunctioneel van opzet, met een sterke interactie tussen de triple helix en daardoor een toegevoegde waarde voor de economische innovatie van de regio. Het toevoegen van woningbouw, in dit zeer goed OV-ontsloten gebied, past in de verstedelijkingsstrategie van de Ontwerp-NOVI. Een goed functionerend station is daarbij de aanjager van de gebiedsontwikkeling.

Zwolle dient als scharnierpunt van weg, spoor, water en fietsverbindingen met het OVstation als belangrijke HUB een volwaardige plaats te krijgen in de Ontwerp-NOVI.

Fijnmazig regionaal spoornetwerk

Station Zwolle vormt op haar beurt de kern van een fijnmazig regionaal spoornetwerk. Voor een goede onderlinge multimodale bereikbaarheid van de regio is het optimaliseren van dit regionale spoornetwerk en tevens drager van ruimtelijk-economische ontwikkeling, van belang. Samen met de toepassing van slimme mobiliteitsoplossingen, vormt het netwerk de basis en kans voor een gebalanceerde groei van stad en land. Daarmee is het een kans en een belangrijke opgave voor Rijk en Regio. De doorontwikkeling van het gebied Spoorzone-Hanzeland en de kansrijke innovatie van het regionale OV systeem zijn dan ook een onderdeel van onze propositie NOVI-gebied 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle'.

Afbeelding: fijnmazige OV structuur rondom Zwolle

Beleidskeuze 3.6 betreft het belang van een het mobiliteitssysteem dat zorgt voor een goede bereikbaarheid en bijdraagt aan een gezonde leefomgeving en leefstijl. Dit geeft goede aanknopingspunten voor wereldfietsstad Zwolle. Nergens ter wereld wordt zoveel gefietst dan in Zwolle. In de stad worden twee van de drie verplaatsingen dagelijks op de fiets gedaan. Dit dankzij structurele stadsontwikkeling waarbij de fiets centraal staat. Jarenlang investeren in een hoogwaardig netwerk van fietsstraten en regionale (snel)fietsroutes. Dit gekoppeld aan de uitstekende spoorverbindingen en de ambitie om koploper te zijn op het gebied van stadslogistiek en mobipunten maakt Zwolle en de regio een goed voorbeeld van een gebalanceerde en duurzame ontwikkeling. Alle genoemde onderdelen: ander mobiliteitsgedrag (fiets, lopen, OV),

Datum 17 september 2019

Ons kenmerk

systeemsprong OV, smart mobility, vervoershubs en bereikbaarheidsprogramma's bieden kansen voor Zwolle om actief met Rijk en provincie mee aan de slag te gaan.

MIRT-Onderzoek A28

De huidige vernieuwende integrale, gebiedsgerichte, aanpak van de A28 (MIRT-onderzoek) past geheel in de filosofie van de Ontwerp-NOVI. De toekomstige bereikbaarheid en opgaven van de A28 worden gekoppeld aan de ontwikkelkansen voor Zwolle rondom de A28 voor verstedelijking en het opheffen van de barriewerking van de weg die dwars door onze stad loopt. Daarnaast is verbetering van het leefklimaat en de gezondheid voor de inwoners van belang door gericht aandacht te besteden aan o.a. luchtkwaliteit en geluid. Tot slot dient ook de potentie van de weg voor grootschalige opwek van energie onderzocht te worden. Interessant is het om alle kansen en opgaven in het gebied te relateren aan de bestaande en nieuwe financieringsstromen (bijvoorbeeld beheergelden).

Zwolle en de regio bieden zich door hun uitstekende uitgangspositie aan als mobiliteitsproeftuin in relatie tot verstedelijkingsopgaven voor Nederland.

Zwolle, de regio en (Noord)Nederland hebben veel belang bij een goede internationale (vracht)autoverbinding met Noord Duitsland en Scandinavië, de zogenaamde Baltic corridor. De realisatie van de E 233 in Duitsland, een belangrijke schakel in deze corridor, zal naar verwachting leiden tot een toename van het aantal vrachtauto-bewegingen op de A 28 en een grotere aantrekkingskracht van Zwolle voor met name logistieke en distributie bedrijven met alle gevolgen voor de bereikbaarheid. **Dit vraagt om een tijdige aanpak van Rijk, provincies en gemeenten.**

Een goed multimodale bereikbaarheid van Nederland voor transport is van belang: in dit verband vragen wij aandacht voor het vervoer over water en het belang van de regionale havens. De vaarverbinding IJsselmeer-Meppel (en verbeterde sluisen Kornwerderzand) zorgt voor extra transportmogelijkheden per schip richting Scandinavië en Duitsland en kan een alternatief vormen voor laagwatersituaties in de Rijn/ Waal.

5 Energietransitie en ondergrond

Energietransitie: integrale aanpak

De energieambities van Zwolle en de regio worden in de verschillende RES'sen verder uitgewerkt. In de stad Zwolle kiezen voor een integrale aanpak, waarbij de energievraag wordt gekoppeld met aan andere opgaven in een gebied, zoals een mogelijke uitbreiding van een bedrijventerrein en de realisatie van een mobiliteitshub. Zwolle onderzoekt en werkt samen in een proces met inwoners, netbeheerder en provincie bij het ontwikkelen van een innovatief energielandschap waarin ruimtelijke, economische en sociale aspecten integraal een plek krijgen en de problematiek van netcongestie op een vernieuwende manier aangepakt wordt.

Hier kan de Ontwerp- NOVI haar bijdrage aan de gewenste integrale aanpak leveren: landelijke regel- en experimenteerruimte is hard nodig.

Laagvliegroute: belemmering voor windenergie

Een substantieel onderdeel van de energievraag van Zwolle zal op basis van wind moeten worden opgewekt. In het Barro is boven een substantieel deel van het grondgebied van Zwolle en verschillende andere gemeenten binnen de regio een laagvliegroute vastgesteld.

De samenhang tussen de defensielocaties en de laagvliegroutes van defensie zullen – zoals aangekondigd- verder uitgewerkt worden in de Luchtvaartnota en bij de Luchtruimherziening. Zoals nu bekend is op minstens één locatie in Zwolle de huidige laagvliegroute een ernstige beperking voor de opgave van het ontwikkelen van windenergie waar Zwolle zich in het kader van Klimaatakkoord en Regionale Energie Strategie voorgesteld ziet. Dit probleem doet zich niet alleen voor in de stad Zwolle. Een aanpassing van de laagvliegroute met het oog op de ambities van windenergie zou hierbij van grote betekenis kunnen zijn.

Ook hier geldt weer de noodzaak van een brede integrale afweging in de NOVI. Bij de uitwerking van de routes in de Luchtvaartnota en bij de Luchtruimherziening verzoeken wij u rekening te houden met gebieden die geschikt worden geacht voor windenergie en eventuele andere activiteiten die nu beperkt worden door de routes.

Ruimte voor ontwikkeling energieinfrastructuur

De stad Zwolle is een van de belangrijke energieknooppunten van Nederland. Als regionaal aansluitpunt voor grootschalige opwekking heeft de stad sterk te maken met netschaarste/netcongestie (beperkte aansluitcapaciteit op het elektriciteitsnet). Dit probleem speelt in verschillende gebieden in de regio. Deze problematiek betekent een grote belemmering voor het behalen van de doelen uit het Klimaatakkoord en voor de uitrol van de Regionale Energie Strategie.

Naast regelruimte voor de netbeheerder vraagt de gevraagde snelle ontwikkeling van infrastructuur ook om ruimte om noodzakelijke ruimtelijke ontwikkelingen zoals het realiseren van nieuwe Hoogspanning-Middenspanningsstations versneld te kunnen realiseren.

Beleid ten aanzien van zonneparken

De landelijke zonneladder die momenteel ontwikkeld wordt en wellicht in de NOVI geïntegreerd wordt kan een bedreiging zijn voor goed overwogen zon op land projecten die in Zwolle en de regio in voorbereiding zijn, waarbij wij al uitgaan van slimme functiecombinaties en zuinig ruimtegebruik. Zonneparken op land zijn een noodzakelijk onderdeel voor het kunnen behalen van de transitiedoelen en kunnen – mits goed uitgewerkt – tevens een bijdrage leveren aan tegengaan van stikstof en mestproblematiek, het vergroten van biodiversiteit en zelfs een functie als bufferzone krijgen tussen natuur- en landbouwgebieden. Uiteraard vanuit een brede afweging van het behoud van de kwaliteiten van het landschap.

Wij pleiten daarom voor een systeem van maatwerk per gebied.

Ondergrond

De stad Zwolle was de eerste stad in Nederland met een visie op de ondergrond. Als stad zijn we ons zeer bewust van de waarde en de belangen en dus de noodzaak van een visie op de ondergrond.

Datum 17 september 2019

Ons kenmerk

We zijn dan ook blij met de volwaardige plek die de ondergrond gekregen heeft in de Ontwerp-NOVI. De NOVI sluit aan bij de uitgangspunten van STRONG die vorig jaar zijn vastgesteld en waarbij een nationaal beleidskader is opgesteld voor de ondergrond, specifiek gericht op de nationale belangen drinkwater en mijnbouwactiviteiten.

Tegelijkertijd willen we aandacht vragen voor de drukte in de ondiepe ondergrond. Steeds meer stedelijke functies krijgen een plek in de ondergrond. Daarnaast ligt er een wirwar van kabels en (buis)leidingen en bovendien hebben de wortelstelsels van bomen veel ruimte nodig. Opgaven als energietransitie (warmtenetten, kabels) en klimaatadaptatie (vergroten van riolen en waterbezinkbassins, planten bomen) doen ook een groot beroep op de ruimte in de ondergrond, evenals de focus op binnenstedelijk bouwen van woningen. De (on)mogelijkheden om nieuwe ondergrondse infra in te passen, zullen sturend zijn bij het maken van keuzes in de energie- en klimaatopgaven.

In de Ontwerp-NOVI wordt benadrukt dat gemeenten de regie dienen te voeren in de planning, aanleg en uitfasering van netwerken van kabels en leidingen. Hiervoor zijn echter landelijke sturingsmogelijkheden en investeringen op rijksniveau nodig, evenals de ontwikkeling van kennis.

PAS

De gevolgen van de actuele uitspraak van de Raad van State met betrekking tot het Programma Aanpak Stikstofdepositie, zijn begrijpelijkerwijs nog niet vertaald in de Ontwerp-NOVI. Zoals bekend heeft dit op lokaal niveau een enorme impact. Wij zijn benieuwd tot welke keuzes dit gaat leiden, relevant uiteraard voor de brede fysieke leefomgeving, dus ook de NOVI.

6 Stevige data en verbeelding op kaart

Kaarten zeggen vaak veel meer dan teksten. De kaarten in de ontwerp- NOVI geven een mooi beeld van de verschillende sectorale opgaven, en in een aantal gevallen van combinaties van opgaven. Een goede keuze daarbij is om de kaart niet op te laten houden bij de landsgrens, maar juist de internationale context aan te geven.

Maak in het kader van de gewenste verbeelding van integrale opgaven op kaart meerdere combinatiekaarten van opgaven.

Interessant is bijvoorbeeld de kaart op pag. 80 van het Hoofddocument Economische kerngebieden en verbindingen. Verstedelijking en mobiliteit zijn bij uitstek opgaven die zodanig samenhangen, dat de opgaven op kaart de nodige scherpte en inzicht bieden. Combineer dit met economische kracht en je krijgt een scherp beeld van de polycentrische kracht van de stedelijke regio's van Nederland.

Belang actuele woningbehoefte: kaart woonbehoefte tot 2040

De Woonbehoefte is op kaart aangegeven op basis van een bevolkingsprognose van CBS uit 2016- 2040. Dit najaar verschijnt een nieuwe prognose van CBS (PRIMOS) en PBL(Pearl). Reeds bekend is dat de bevolkingsgroei in Nederland structureel te laag wordt ingeschat. Dit betekent dat de stedelijke groeiregio's een nog grotere druk krijgen dan nu al wordt voorzien.

Datum 17 september 2019

Ons kenmerk

Ook blijkt op basis van een aantal eerste analyses (Bureau Ruimtelijke Planning, 2019) dat de spreiding van de woningbehoefte over het land aan het veranderen is.

Huishoudensgroei tot 2030, woningvraag blijft groot

In het grootste deel van Nederland neemt volgens Primos 2019 het aantal huishoudens tot 2030 nog aanzienlijk toe. In de Primos-prognoses is de verwachte huishoudensgroei de laatste jaren relatief sterk geconcentreerd in de Randstad. De laatste prognose voorziet echter meer dan zijn voorgangers een verspreide groei over Nederland. Dit komt vooral ten gunste van de regio's verder van de grote steden af zoals de regio's Arnhem-Nijmegen, de westelijke Veluwe en Zwolle. (Bron: analyse Primos 2019, Bureau Stedelijke Planning)

Het is van belang om, gezien het voorgaande, het meest actuele beeld van de woningbehoefte in de NOVI op te nemen. En vervolgens nauwgezet te monitoren.

Kaart Bestaand stedelijk gebied en OV-knooppunten

Zwolle kleurt vrijwel geheel paars op de kaart Bestaande stedelijk gebied en OV-Knooppunten, met uitzondering van de Zwolse woonwijk Stadshagen (kaart pagina 97 hoofddocument). Deze woonwijk heeft echter zijn eigen treinstation Stadshagen. Dit station zal naar verwachting binnenkort in de dienstregeling worden opgenomen. De provincie Overijssel neemt het definitieve besluit. **Daarmee zal Stadshagen binnen 10 minuten fietsen van een treinstation liggen, en dient paars op de kaart te kleuren.**

7 **Samengevat: de vervolgstappen van de NOVI**

De Ontwerp-NOVI wordt gepresenteerd als een eerste stap, als onderdeel van een groeiproces⁵. Dit vraagt om de nodige vervolgstappen:

Vervolgstap: uitwerking samenhangende integrale verstedelijkingsopgave en mobiliteit voor Nederland

Het is evident volgens het PBL dat *'sommige keuzes niet louter op sectoraal of gebiedsgericht niveau worden gemaakt: sommige ontwikkelingen vereisen beslissingen in samenhang en op nationaal niveau'*.

In dit verband vragen wij om tenminste een samenhangende visie op de mobiliteit en de verstedelijkingsopgave.

Een koppeling van mobiliteit en verstedelijking is de basis, maar doet nog geen recht aan de ervaringen met integraal werken op gemeentelijk niveau. Het werken aan de fysieke leefomgeving op gemeentelijk en regionaal niveau wijst keer op keer uit: de gewenste innovatieve oplossingen komen juist voort uit een samenhangende benadering van opgaven.

In Zwolle bleek bijvoorbeeld de combinatie van fietsenstalling en waterberging bij het station een gouden greep. Met deze fysieke meervoudige oplossing kon waardevolle ruimte (nodig voor waterberging) worden bespaard die hard nodig is voor de andere opgaven in de stad, zoals woningbouw. Het huidige sectorale financieringssysteem van het Rijk bleek echter een belemmering.

⁵ Brief 15 augustus 2019 reactie van Minister Ollongren op ex ante evaluatie PBL, gericht aan de Tweede Kamer.

De afwegingsprincipes van de Ontwerp-NOVI ondersteunen deze meervoudige oplossingen, en deze afwegingsprincipes ondersteunen we dan ook van harte. Dit vraagt om ontkokerd beleid én financieringssystemen op alle overheidsniveau's. De stap van een Infrastructuurfonds naar een Mobiliteitsfonds is een logische eerste stap maar vraagt nog om verdere verbreding.

Voorgesteld wordt om in het toekomstige Mobiliteitsfonds specifiek aandacht besteedt wordt aan mobiliteits- én verstedelijkingsafspraken in samenhang met andere gebiedsspecifieke opgaven. Omdat Zwolle deelneemt aan 1 van de 7 proeftuinen mobiliteitsvisie met de A28 is Zwolle een geschikte stad om als pilot-stad hiervoor te dienen.

Vervolgstap: samenhang, uitvoering en doorwerking in omgevingsvisies

In het land wordt momenteel tegelijkertijd gewerkt aan gemeentelijke en provinciale omgevingsvisies. De onderlinge aansluiting danwel versterking van beleid van het Rijk, provincie en gemeenten is van groot belang. Voor het behalen van de doelstellingen is het Rijk voor een groot deel afhankelijk van de uitwerking op provinciaal en gemeentelijk niveau. De verstedelijkingstrategie in de Ontwerp-NOVI vormt een goede basis om de verstedelijking van Zwolle op te pakken. Specifiek besteden wij hierbij aandacht besteed aan het belang van actieve mobiliteit (lopen en fietsen) in combinatie met OV als drager voor verstedelijking.

In de Ontwerp-NOVI dient meer specifiek ingegaan te worden op de financiering van de beoogde verstedelijkingsstrategie. Binnenstedelijk bouwen vraagt het nodige van de steden, met name qua complexiteit en gebrek aan financieringsmogelijkheden. Hoe kan het Rijk de steden daarbij ondersteunen?

Vervolgstap: gezamenlijke vertaling in regelgeving

Keuzes die in de NOVI worden gemaakt worden vervolgens vertaald in investeringsbeslissingen, omgevingsagenda's en waar nodig in regelgeving (instructieregels of uitvoeringsregels).

De preciese doorwerking van de NOVI in instructieregels in het Besluit kwaliteit leefomgeving is onbekend. Er zijn verschillende mogelijkheden om vanuit gelijkwaardig partnerschap als overheden met elkaar onze doelstellingen te halen. Het stellen van regels is hier een van.

Het opnemen van regels door het rijk kan ons zeker helpen in de uitvoering van onze opgaven. Zo zijn wij –om als deltastad klimaatrobuust te zijn in 2050- voorstander van het opnemen van voorwaarden voor het beperken van overstromingsrisico's in (bouw)regelgeving (vloerpeilen e.d.). Maar ontwikkel regels altijd samen met diegene die er mee moeten werken. Gebiedsgericht maatwerk is belangrijk.

Het behoud van bestuurlijke afwegingsruimte op lokaal niveau is een voorwaarde voor het behalen van de doelstellingen. Daarmee is het vanzelfsprekend om de uitwerking van de NOVI samen met provincies en gemeenten op te pakken.

Vervolgstap: ontwikkeling lange termijn scenario's

De verandering van het klimaat (de zeespiegelstijging, extreme weersomstandigheden) maar ook de ontwikkeling van de technologie (zelfsturende auto's, smart city's) zullen naar verwachting grote impact hebben op de inrichting van ons land. De toekomst van het land is niet makkelijk voorspelbaar, maar hij is wel voorstelbaar.

Investerings in de fysieke leefomgeving zijn investeringen voor de lange termijn. Er dient daarom nu al rekening te worden gehouden met ontwikkelingen in 2050. In

Datum 17 september 2019

Ons kenmerk

navolging van het advies van het PBL **pleiten we om beter om te gaan met de onzekerheden door voor de NOVI verschillende lange termijnsenario's te ontwikkelen.**

Vervolgstap: uitwerking in de omgevingsagenda's

De huidige MIRT-gebiedsagenda's worden logisch verbreed naar omgevingsagenda's. Voor landsdeel Oost werken wij als stad en regio samen met de provincies Overijssel en Gelderland en het Rijk aan een pilot voor een integrale Omgevingsagenda Oost. Op basis van omgevingsopgaven werken we samen aan uitvoeringsafspraken.

Uit de pilot blijkt: de problemen in de verschillende gebieden zijn zo complex en samenhangend, dat we onze opgaven zo integraal mogelijk moeten benaderen. De traditionele manier van werken, door als overheden ieder zelf ambities te bepalen en te programmeren, werkt niet meer. Hiervoor zijn de opgaven te omvangrijk en te complex. De Omgevingsagenda zien we als kans om deze manier van werken ook met rijksbetrokkenheid te verbreden. Slimme meervoudige oplossingen vragen om een andere, integrale manier van werken en doen. Maar uiteraard ook om ontkokerde financiering en beleidsvorming.

We pleiten voor een duurzame samenwerking tussen Rijk en regio. Waarin het rijk, provincies en vertegenwoordigers van de regio's op structurele basis samenwerken aan de concretisering en uitvoering van de Omgevingsagenda.

Daarvoor is het enerzijds van belang dat wij als regio onze opgaven scherp neerzetten en anderzijds dat het Rijk haar ambities en haar visie op de bijdrage van de regio aan Nederland scherp neerzet in de NOVI. Dit laatste vinden wij in de Ontwerp-NOVI voor de Regio Zwolle nog te weinig terug.

We zien uit naar een goede samenwerking in de uitvoering van uw ambities en onze gedeelde opgaven, waar we samen met andere partijen kunnen werken aan een aantrekkelijk, duurzaam en veerkrachtig Nederland.

Namens burgemeester en wethouders van de gemeente Zwolle,
de heer drs. P.H. Sniijders, burgemeester

en
mevrouw mr. I. Geveke, secretaris

Namens de Regio Zwolle,
de heer drs. P.H. Sniijders, voorzitter